دیوارەکان لێمدەدەن

سەرنجێك لە سەر پەیوەندی توندوتیژی بە بیناسازی یەوە *(هۆتێل وەك نمونە)*

ن: جمیلە برکاش

وەرگێڕان و ئامادەکردن: رابەر تەلعەت

نوسەری ئەم وتارە لەو پەیوەندییە دەکۆڵێتەوە کە لە نێوان توندوتیژی و بیناسازی دا هەیە، پەیوەندییەك کە وەك نوسەر دەڵێت وایکردووە دیوارەکان لەو ریزە خشتە وشك و کەڵەکە بوانەی کە لەسەر یەك دانراون زیاتر بن. لێرەدا دیوار لە بیناسازی باڵەخانە و هۆتێلەکان دا جگە لەوەی پێکهاتەیەکی سەرەکییە، دواجار وەکو جەلادێکیش بە سەر خەڵك و سەرنشینانی ناو ئەو هوتێل وباڵەخانەیەدا رۆڵ دەگێرێت کە سەرەنجام وەزیفەی بیناسازی و هۆتێل بۆ ئەو شتە دەگۆرێت کە لە بنەرەتەوە وەزیفەی ئەو نەبووە و بەو مەبەستەش دروست نەکراوە. بۆ زیاتر روونکردنەوەی سروشتی ئەم پەیوەندییەش نوسەر سەرنجمان بۆ لای هۆتێل وەك نمونەیەکی زەق لە بیناسازیی شارەکان دا رادەکێشێت، ئەو شوێنەش کە لە نێو ئەو پەیوەند ییەدا لێی دەکۆڵێتەوە، هۆتێلێکە لە شارێکی وڵاتی مەغریب و بە پێی وتەی نوسەر ناسنامەی ئەو شارە بۆ ماوەیەکی کاتی بە نادیاری دەمێنێتەوە، ناوی هۆتێلەکەش دەنێت **ئازادی..**

خودی ئەم لێکۆڵینەوەیەش داکۆکی لە سەر دوو خاڵی سەرەکی دەکات: یەکەمیان راڤەکردنێکی بەرجەستەی هۆتێلی **ئازادی** و رووبەری ژوورەکانی ناوەوەی کە خۆیان لە دوو مەتر چوارگۆشە دەدەن، دووەمیان بەرجەستەکردنی رەهەندێکی خەیاڵی ، هەروەها راستەقینەو کردارەکیانە، بۆ دانیشتوانی ناو هۆتێلەکە .

ئەوەی لێرەدا گرنگە ئەوەیە کە خوێنەری کورد بتوانێت خەیاڵی لە پاڵ خەیاڵی نوسەر بخاتە کار و هەندێك هۆتێل و باڵەخانەی نیشتەجێبوون (الشقق السکنیە) لە کوردستاندا بێنێتە پێش چاوی خۆی کە مێژووی دروست بوونی زۆربەیان دەگەرێتەوە بۆ سەرەتا و ناوەراستی نیوەی دووەمی سەدەی رابردوو.

و لە هەندێکیان دا بە ئاشکرا ئاماژەکانی ئەو پەیوەنییە دەردەکەوێت کە لە نێوان توند و تیژی و بینا سازیدا هەیە و کەم و زۆر بەدەر نین لەو فەزا کۆمەڵایەتیەی نوسەر لە هۆتێلی **ئازادی** دا وێنای کردووە.

مەسەلەی پێناسەکردن

ئەم وتارە شیکردنەوەیەکە لە سەر پەیوەندیی توندوتیژی لەگەڵ بیناسازی، کە پەیوەندییەکی ئاڵۆزە و لە یەك کات دا، لە پاڵ دوو ریتم لە پەیوەندیی بوونی کۆمەڵایەتی بە دەوروبەرە ماددی و رەمزییەکەیەوە، ئەم دوو دەستەواژە گرنگە لە خۆی دا کۆدەکاتەوە.

چۆن دەتوانین بیسەلمێنین کە پەیوەندییەکی دیاریکراو لە نێوان ئەم دوو پێکهاتەیەدا هەیە: توندوتیژی و بیناسازی ؟ گەر بێتو ئەو حاڵەتانە وەلا بنێین کە تیایدا توندوتیژی لە جێبەجێکردنی ئەندازیاریی بیناسازی دا بە دەردەکەوێت ، بۆ نمونە حاڵەتی گرتوخانەکان و گرتوخانە نهێنیەکان و گرتوخانە گەورەکانی نازی و سەهیۆنیەکان، چونکە لەم حاڵەتانەی دواییدا کە ئاماژەمان پێکردن ئەم ئەندازیاری و بینایانە بە دەرکەوتوویی لە نێو بونیادی کۆمەڵایەتی دا دەمێننەوە و شوێن و پێگەیان زانراوە و بەناوبانگن، هەروەها کۆمەڵێك ئامرازی ماددین و شێوازی جۆراوجۆر وەخۆ دەگرن لە پەیڕەو کردنی توندوتیژی ماددی و رەمزی دا بە دیوێکی کەشدا بۆ چەند بوارێکی ئازار و ئەشکەنجەدان دەگۆڕێن.

ئەم شوێنانە هەر لەرووی ئەندازیاریی بیناسازیشەوە بە شێوازێکی تایبەت بۆ پەیرەوکردنی **توندوییژیی شەرعی** دروستکراون کە زۆربەی بیرمەندان لە بونیادی کۆمەڵایەتی دا بە مەرجێکی پێویستی دەزانن و پێیانوایە دەتوانێت ئەمن و ئاسایشی سیستەمەکە بپارێزێت .

گرتوخانەکان بە ئاشکراو نهێنییەکانیشەوە بریتین لە بونیادێکی ئەندازیارییانەی ماددی کە بە لانی کەمەوە وەکو گرتوخانە هێندێك پێوەری تەکنیکی تایبەت بە خۆیان هەیە بۆ پاکوخاوێنی و تەندروستی و لایەنی ئەمنیی کە تایبەت کراون بە ئەندازیاریی گرتوخانە و زیندانەکان.

گرتوخانەکان کۆمەڵێك دامودەزگای سەر بە دەسەڵاتن و بە گوێرەی نەخشەیەکی دارێژراو لە لایەن ئەو دەسەڵاتەوە کاردەکەن و بە شێوەی رێکخستنێکی ورد و لە ژێر ناوی **توندوتیژیی شەرعی** دا درێژە بە پراکتیزەکردنی توندوتیژی دەدەن لە دژی تاك و گروپ. هاتنەکایەوەشیان دەرئەنجامی پێشکەوتنێکی مێژوویی و کۆمەڵایەتیی تایبەتییە کە هەر وەك **فۆکۆ** ئاماژەی بۆدەکات: ئەم دەزگایانە لە دایکبووی رێچکەیەکی مێژووین کە زیاتر و زیاتر بە ئاراستەی کۆمەڵگایەکی کۆنترۆڵکراودا دەڕوات.

ئاشکرایە کە هەموو رێکخستنێکی کۆمەڵایەتی تەقلیدی یان مۆدێرن ، وەك ئەوەی **مارکس و وێبەر** و **دورکهایم** ئاماژەیان بۆ کردووە، لە پێناو بەهێزکردنی خۆی و لابردنی کۆسپەکانی سەر رێگای و دووبارە خۆبەرهەمهێنانەوەدا، وەك پێویستییەك لە ناوەوەی خۆیدا پەنا دەباتە بەر دامەزراندنی دامودەزگاکان. ئەمەش وادەکات ئەو توندوتیژییەی

ئەم رێکخستنانە لە کۆمەڵگادا پەیرەوی دەکەن، بە رەوا بناسرێت و بە سەر هەموو ئەوانەدا بسەپێنرێت کە وا لە کۆنترۆڵ دەرچوون، جێبەجێکردنەکەشی لە رێگای ئەو سەلماندن و پاساو و دادگایانەوە دەبێت کە هەمان سیستەمی کۆمەلایەتی دایرشتوون.

شوێنی پەیرەوی کردنی ئەم توندوتیژییانەش واتە **توندوتیژیی شەرعی،** ئەو دامودەزگایانەن کە لە بنەڕەتەوە بەم مەبەستە ساز و ئامادە کراون و لە گەڵ بنەما ئەمنی و قەزایی و تاوانکاریەکاندا. شێوازی ئەندازیاریی بەکارهێنراویان تێدا گونجێنراوە، بە جۆرێك دەتوانین بڵێین ئەم دەزگا و دامەزراوانە، شوناسیان ئاشکرایە و رۆڵ و مەرجەعییەتیان دیار و بەرچاوە.

بەلام چی لە بارەی ئەو شوێنانەوە بڵێین کە توندوتیژیان تێدا پەیرەو دەکرێت، ئەویش کە بە وەزیفەی ئەوان دانانرێت و بۆ ئەم مەبەستەش دروست نەکراون، و پەیڕەوی کردنی توندوتیژی هیچ کات لە بەرنامەیاندا نەبووە؟

ئەم پرسیارە پاڵمان پێوە دەنێت بۆ بیرکردنەوەیەك کە بە دوورە لە پابەندێتییە سەرەتاییەکان، بۆ نمونە چۆن بیر لە پەیوەندیی توندوتیژی بە بیناسازی دەکەینەوە، لە حاڵەتی دروستکردنی بینایەکی تایبەتدا بۆ پێشوازی کردنی خەڵك و میوان، کە تیایدا بارودۆخەکە بە جۆرێك دەکەوێتەوە دەبینی خودی توندوتیژی خۆی دەبێتە بەشێك لەو میواندارییە و لێی جیانابێتەوە، ئایە ئەمە پەیوەندییەکی هۆکارەکییە (السببیە)؟

یان وا پێویست دەکات بە دوای چەند جۆرێکی دیکەی پەیوندیدا بگەڕێین بە ئاراستەی ئاقارە کۆمەلایەتی و ئابوری و رۆشنبیری و مێژووییەکاندا ؟

بەم شێوەیە نوسەری بابەتەکە کۆمەڵێك پرسیار دەخاتە روو و هەوڵدەدات بە گرتنەبەری میتۆدێکی ئەقلانی، وەلامێکی ورد بۆ پرسیارەکان بدۆزێتەوە. دەستنیشانکردنی پرسیار لای نوسەری ئەم بابەتە یەکێکە لە هەنگاوەکانی لێکۆڵینەوەکەی و پاشان وەك خۆی دەڵێت بەدوای وەلامی وردەوەیە.

هەموو شوێنێك هەڵگری پێوەر و بەهاگەلێکی تایبەت بە خۆیەتی، ئەو خەڵکانەش کە لەو شوێنەدا دەژین یان کاردەکەن درکیان بەمە کردووە و لەگەڵی دا ژیاون. لێرەدا گەر بێت و سەنتەری شار بە نمونە وەربگرین، دەبینین لەوێدا بەهاکان گوزارشت لە دەزگاو دامەزراوە دەست رۆیشتووەکان و دەسەڵاتێك دەکەن بە هەموو رەمز و بیناو باڵەخانەکانی ناوییەوە.بەلام گەر رووبکەینە دەوروبەرو کەنارەکان ، ئەو ناوچانەی لە سەنتەری شارەوە دوورن، دەبینین لەوێدا چەند رەمز و نیشانەیەکی دیکە ئامادەییان هەیە و ئەندازییاری بیناسازیش تیایاندا بە هەمان شێوە جیاوازە، سەرباری ئەم جیاوازییەش هێشتا دەبینی دوور و نزیك لە ژێر چاودێری سەنتەری شاردایەو جێگای چاوتێبرینییەتی.

خۆ ئەگەر ئەندازیاریی سەنتەری شار بە هێزی ئیرادەی دەسەلات و رەمزەکانی ئەو دەسەلاتە دابنرێت ، ئەوا ئەندازیاریی بیناسازی دەوروبەری شار دەبێتە مەحکومی دەست وێناکردنێکی دەسەلاتخوازانەو بابەتی،هەروەها بیروباوەرە وەزیفییەکانی و رەواییە ئابورییەکەی، لە پاڵ تەحەکومکردن بە ئیرادەی تاکەکانی ناوییەوە.

لەم چوارچێوەیەشدا دەتوانین دوو نمونە بهێنینە بەر چاوی خۆمان : نمونەیەك لە فەرەنسا کە بە

نیشتەجێبوونی ئابوری (HLM) ناسراوە، ئەویکەشیان لە ولاَتە یەکگرتووەکانی ئەمریکایە و بە **پرۆژە** (Projects) ناسراوە. هەردوو نمونەکەش بە مەبەستی چارە سەرکردنی گرفتی نیشتەجێبوون هاتنەکایەوە ، بەلاَم لەسەربنەمای جیاکاری ، واتا خەڵکی سودمەند لەم نیشتەجێبونە ئەوانە بوون کە دەسەلاَت و دامودەزگاکان لە دەرەوەی خۆیان حیسابیان بۆ دەکردن و بە بێگانەیان دادەنان جا ئەمە بە هۆی رەنگییانەوە بێت یان رەگەزییان یاخود دین یا ولاَتی بنەرەتییانەوە بێت.

بەم شێوەیە ئەو بیناو نشینگانە بوون بە جێگای کۆبوونەوە و کەڵەکە بوونی خەڵکی لە چوارچێوەی شورەیەکدا، خەڵکێك لە رووی رەگەز و کولتورییەوە لە نێوان خۆیاندا هاوشێوەن و لە بەرامبەر چینی خاوەن هەژموونی گۆمەڵگاشدا دژ و جیاوازن.

لە نێوان پلە بەندی کۆمەلاَیەتی و جیاکارییەکاندا بە جۆرێك ئەو پەیوەندییە دەدۆزینەوە کە لە بە کارهێنانی تەکنیکی و ئەندازییاریی و ئابوری تەرخانکراو بۆ پانتایی دیاریکراوی هەر باڵخانەیەك (شقە)دا تەسکی و بەرتەنگی خۆی دەردەخات، تاکو بە رووی هیچ ئاقارێکدا نەکرێتەوە، لێرەدا ئەو باڵەخانەو بینایانە لە سەنتەری شار و خزمەتگوزارییەکانی دادەبرێن و بە سەر دانیشتوانەکەیدا زیاتر و زیاتر تەسك دەبنەوە و پێش بە هەرچەشنە کرانەوەیەك دەگرن.

لەو نمونەیەیاندا کە هەردوو توێژەری ئەمەریکی واکانت(wacqant) و بۆرجیو (bourgeois)، لە توێژینەوەکانیاندا پێشکەشیان کردووە، دەبینین کەوا چۆن رەگەزو رەنگ، لە کۆمەڵگای چینایەتی و رەگەزپەرستی ئەمریکیدا رۆڵی خۆیان دەگێرن بۆ جیاکردنەوەی ئەوانەی کە رەشن و بە رەگەز ئەمریکی نین لە گەڵ دانیشتوانە ئاساییە کەدا، هەروەك چۆن جیاکاری دەکرێت لە نێوان خودی ئەوانەشدا کەوا لە باشوری شیکاگۆ یاخود لە کۆمەڵگەی نییۆرك دا نیشتەجێن، ئەمە لە لایەك لە لایەکی دیکەشەوە ژیانی ئەو خەڵکانە لەو شوێنانەدا کە دەبینی کە رۆژانە رووبەرووی شێوازە جۆربەجۆرەکانی توندوتیژی دەبنەوە، خێزانەکان بە هۆی تاوانە جۆربەجۆرەکان و مادده بێهۆشکەرەکان و باندەکانی مافییاوە رۆڵەکانی خۆیان لە دەست دەدەن، هەروەك دەرکەوتووە زۆرجار ئەو باندانەی مافییاکان خۆیان لە ناو خۆیاندا رۆڵی خێزانێك دەگێرن، سەرەرای بوونی ژمارەیەکی زۆر لەو خێزانانەش کە دووچاری هەڵوەشاندن هاتوون.

حاڵی ئەم گەرەکانە یان وەك ئەوەی ئەمریکییەکان پێی دەڵێن (the projects) ئابەم شێوەیەیە، شانۆیەکن بۆ نمایشکردنی شێوازی جیاجیا لە توندوتیژی، بۆ هەموو ئەوەی لە دەرەوەی یاسادایەو بۆ هەموو ترسناکییەك.

گرتنە بەری ئەم رێرەوەش دەتوانین وەك پەرچەکردارێکی ریشەیی تەماشا بکەین لە لایەن ئەو شوێنانەوە بەرامبەر بە پشتگوێخستن و بە پەراوێزخستنییان لە لایەن مەرکەزەوە کە هیچ دەرەتانێکیان لەبەردەمدا نییە و ماناکان لە دەرەوەی ئەوانەوە بەرهەمدەهێنرێت، سەرباری ئەمەش ئەم لەبیرکراو و لە پەراوێزکەوتوانە نایەڵن پرۆسەکە هەروا بە ئاسانی و بە سەردانەواندنی تەواوەتی ئەوان

بەرێوە بچێت، بەڵكو ئەوان بە پەیرەویكردنی توندوتیژی لەناو خۆیاندا و بەرامبەر بەوانی دیكە دەست دەكەن بە دووبارە بەرهەمهێنانەوەی ماناكان، هەردوو توێژەری ناوبراویش لە لێكۆڵینەوە مەیدانییەكانی خۆیاندا ئەمەیان نیشانداوە كە گەنجەكان هیچ توانەیەكی دیكەیان لە بەر دەست دا نییە جگە لە پەیرەویكردنی توندوتیژی كە بە هۆیەوە درێژە بە ژیانی خۆیان دەدەن و لە پاڵ ئەوەشدا خەسڵەت و تایبەتمەندی ئەم گەرەكانە شەرعیەت بەو توندوتیژییە دەبەخشن.

جا ئەگەر بێت و ئێستا بگەڕێینەوە لای پێناسەی یەكەمان لە ئەندازیاری بیناسازی، كە دەڵێت ئەندازیاری بیناسازی وێناكردنێكی چۆنایەتی و چەندایەتیە بۆ ئەو بوارەی وەزیفەكەی بەرهەمهێنانی شكڵ و شێوەیەكە كە ماناو و كەش و هەوای پێویست بەرهەمدەهێنێت، ئەویش لە رێگای تایبەتمەندییەكانی بوارەكەو ئەو چالاكییانەی كە دەیانناسێت. بۆ نمونە ئەگەر بگەڕێینەوە بۆ حاڵەتی (the projects) كە باسمانكرد دەبینین لە بوونی خۆیدا قەرزاری ئەو ئیرادە سیاسییەیە كە ئەوی هێناوەتە بوون، و باڵەخانەو بیناكان گوزارشت دەكەن لە چەند شێوەیەكی ئەندازەیی كە لە چەند هێڵێكی یەك بەدوای یەكداهاتودا پێكهاتوون، وایان لێ دەكات وەك ئەوەی لە ناو بوارێكی داخراودا بن و بە شورەیەك دەورەدرابن كە نابینرێت، بە لام هەن.

شوقەكانیش بەگوێرەی وێناكردنێكی وەزیفیانەی سەرەتایی بیناكراون، هەرچی بوارە گشتییەكەشە لە شێوەی باخچەكاندا كە بۆ زیندوكردنەوەی پەیوەندی و هاوكاری نێوان دانیشتوانەكەی سازكراوە، ئەوا هەر زوو پشتگوێ دەخرێت و وەزیفە سەرەكییەكەی خۆی لە بیر دەكات، چونكە روحە ئەندازیبیارییەكە، كە بەش بەشكردن و دابرینی كیانەكان لە خۆ دەگرێت، وا دەكات ئەم جۆرە فەزایانە بێسوود بن و دانیشتوانەكەشی كە هیچ بەشدارییەكیان لە وێناكردنی بیناسازییەكاندا نەبووە بەڵكو بەسەریاند سەپێنراوە.

بەلام بە دڵنیاییەوە مەبەستی بەرنامە دارێژەرانی ئەو شوێنە یاخود ئەو پرۆژەیە ئەوە نەبووە كە لەو حاڵەتەی ئیستا تیایدا دەژی، بەلام رێرەوە كۆمەلایەتی و سیاسی و كولتورییەكان، وایانكردووە ئەم باڵخانەو گەرەكانە لەلایەن چینە مامناوەندەكانەوە چۆڵ بكرێت و لە لایەن دەسەلاتیشەوە لە بیربچێتەوە و ببێتە شانۆیەك بۆ ئەو توندوتیژییەی پۆلیس پێرەوی دەكات، ئەمانە ئەو گەرەكانەن كە ئاستی دابراوییان گەیشتۆتە ئەو رادەیەی زمانی تایبەت بە خۆیان هەبێت، لە كۆتاییشدا هیچ شتێك چاوەروان ناكرێت جگە لەوەی توندوتیژی سواری سەری هەموو شتێك بێت، تا وایلێ دێت گرتوخانەو دانیشتوان و گەرەكەكان دەچنە نێو وێنەیەكی دیاریكراو.

هەروەك نوسەر دوپاتی دەكاتەوە، ئەگەرچی لە سەرەتادا مەبەستی بەرنامە دارێژەران و سیاسەتمەداران

ئەوە نەبوویێت كە ئێستا لەم واقیعەدا بەرچاو دەكەوێت، بەلام ئەو دیدە مەركەزییە هەژموناوییەو چۆنییەتی سەیركردنیان بۆ دانیشتوانی ئەم شوێنانە وایكردووە ئەم واقیعە بێتە پێشەوە.هەروەها بوونی خەیاڵدانێكی لە پێشینە لەلایەن كۆمەڵگاوە

بەرامبەر بەم گەڕەك و شوێنانە، گەنجەکانی نیشتەجێ بووی ئەوێ هان دەدات بۆ بەردەوامبوون لەسەر لادان و توندوتیژی. ئەوان دەڵێن مادام روانینی کۆمەڵگا بەرامبەر بە ئێمە بەم شێوە بێت، ئێمەش با بەردەوام بین..

دەربارەی هوتێلەکان

پێویست ناکات وەسفی شارە دێرینەکان بکەین، کاتێك بۆ ئەم مەبەستە بیلۆگرافیایەك لە بەردەستدا هەیەو بە وردی وەسفی ژیانی ناو ئەو شارانە دەکات، بەڵام سودی خۆی دەبێت گەربێت و ئاماژەیەك بە گرنگییە ستراتیژی و ئابوری و کۆمەڵایەتییەکانی هۆتێل بکەین لە شارە دێرینەکانی وەك : **سەلا و مەراکش و فاس** . کە تیایاندا گەشەکردنی شار پەیوەست بووە بە وەزیفەکانی هۆتێلەوە، چونکە هۆتێل لە نێو ئەو سیستەمەو ژێرخانە ئابورییەکەیدا، بۆ یارمەتی و دابینکردنی شمەك و پێداویسستی ئەو شارانە پێویست بوو.

هۆتێل شوێنێك بوو بۆ بازرگانەکان و عەمبارێك بوو بۆ کەڵەکەکردنی شمەك و کەرەستەکان، هەروەك چۆن شوێنێکیش بوو بۆ گرێدانی پەیوەنییە کۆمەڵایەتی و ماڵی و بازرگانییەکان. گەربێت و لە پێشدا بازاڕمان وەك بوارێکی ئاڵوگۆرکردن ناسی بێت ئەوا لێرەدا قۆناغێك هەیە کە وەپێش ئەم بازارە دەکەوێت، ئەویش قۆناغی هۆتێلەکانە کە تیایاندا ئاڵوێری زۆر دەکرا لە نێوان بازرگانەکانی شار و ئەوانەی لە دەوروبەرەکەیەوە دەهاتن، هەروەها هۆتێل شوێنێکیش بوو بۆ بەرهەمهێنانی پیشەسازی سەرەتایی.هۆتێل لەو سەردەمەدا جێگایەك بوو کە لە پاڵ دابینکردنی شمەك و پێداویستییەکانی شار ئاماژەی بۆ گرنگی و بایەخی شارەکانیش دەکرد.

هۆتێل وەك شتێك کە پێناسەی بکەین : شوێنێکە بۆ تێپەڕین، بۆ تێپەڕینی ئەوانەی دێن و دەڕۆن و ئەوانەی بۆ ماوەیەکی کاتی دەمێننەوە، بەڵام وڵامدەرەوەی پێداویستییە هەنوکەییەکانی شارە و لێرەدا بونیادی بیناسازی هۆتێلەکان شایەدی لەسەر ئەم حاڵەتە دەدات، کە بە گشتی قاتی ژێر زەمینەکەی تەرخانکراوە بۆ ئاژەڵ و عەمبارکردنی شمەك و کەلوپەل، لە قاتی یەکەمیشدا رارەوێکی دوورو درێژ دەبینرێت و بە خاڵی سەرئاو یاخود ئاودەستەکان کۆتایی دێت. بە درێژای رارەوەکەش ژوورەکان بەتەك یەکترییەوە ریز بوون و پڕن لەو خەڵکانەی کە دەمێننەوەو تێدەپەڕن و یان ئەوانەی بۆ ماوەیەکی کاتی تیایدا نیشتەجێن، قاتی دووەم و سێیەمی هۆتێلەکەش بەهەمان شێوە بە دوایی یەکدا دێن.

لە رووی کارگێریشەوە کەسێك هۆتێلەکە بەڕێوەدەبات لە گەڵ چەند پاسەوانێك پاسەوانی لە ئاژەڵ و کەلوپەلەکان دەکەن تاکو هیچ دزییەك روونەدات و ئالیکیش بۆ ئاژەڵەکان دابین دەکەن.

لەو کاتانەدا هۆتێل بازنەیەك بوو بۆ زنجیرەیەك لە پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان و مانایەکی تایبەت بە خۆی هەبوو کە بەردەوام خۆی نوێدەکردەوە، ئەم یەکەیە لەکاتی خۆیدا بە رۆڵی خۆی هەڵدەستا، بەڵام بە هۆی سەرهەڵدان و هاتنەژوورەوەی چەند شێوازێك یاخود چەند رێچکەیەکی دیکەی بەرهەمهێنان و بە

هۆی وەرچەرخانی پەیوەندییەکانی شار بە دەوروبەرەکەیەوە، وردە وردە لەو رۆڵەی خۆی پاشەکشەی کرد، بە تایبەتی ئەو گۆڕان و وەرچەرخانانەی کە بە هۆی سیاسەتی داگیرکارانەی فەرەنسییەکانەوە بە سەر کۆمەڵگای مەغریبی دا هات، تا وایلێ هات هۆتێلەکان چی دیکە نەیاندەتوانی ئەدای جارانیان هەبێت لە جێ بە جێکردنی وەزیفەکانیاندا، وەرچەرخانێکی ئەوتۆ بەسەر ئەو بینایانە داهات کە لە گەڵ سروشتی خۆیاندا تەواو پێچەوانە بوو.

ئەم هۆکارانە دەستیان هەبوو لەوەی هۆتێل وەزیفە و نرخی خوی لە دەست بدات و ببێتە شوێنی ئەو پەنابەرانەی لە گوندەکانەوە کۆچیانکردووە بەرەو شارەکان، ئەو کۆچەی لە سەرەتای پەنجاکانەوە دەستی پێکردوو تا ئەمڕۆش هەر درێژەی هەیە، شارەکان بەهۆی ڕێگا بڕینێکی خێرا بەرەو شارستانییەت، سەرنجی تاك و گروپەکانی لە گشت شوێنە جیاجیاکاندا بۆ لای خۆی راکێشا تا کۆچی بۆ بکەن، ئەم کۆچکردنەش لە لایەن شارنشینەکانەوە بە (عروبیە) ناودەبردرێت.

ئیدی شارەکان لەوە دەرچوون جیهانی کۆن و پەیوەندنییە کۆمەڵایەتییە تەقلیدییەکان بەرهەمبهێننەوە، بگرە وایان لێهات سیستەمێکی دژ بەمە بەرهەم بهێنن.

لێرەدا تییۆرییەکەی هێنری لۆفێر روونکردنەوەیەکی زۆر ئاشکراو رەوانە :کە هەردوو بواری تەقلیدی و هاوچەرخ لە واقیعدا دەرئەنجامی دەستێوەردانی ئیرادەی سیاسین و ئەو هێزی بەرهەمهێنانەی ئەوانی هێناوەتە ئاراوە هەر ئەویشە وایکردووە ئەم دووانە هەرگیز یەك نەگرن و بەلێکدابراوی بمێننەوە. لە پاڵ ئەمەشدا مەیدانی شارستانی هاوچەرخ بە تەماهکارییە شارستانیەتەکەیەوە و بەو سیستەمە دیکارتییەی هەیەتی شان بە شانی ئیرادەی پۆلێن کردن، دەست لەو گریمانەیە هەڵناگرێت کە شارە تەقلیدییەکان ناتوانن ببن بە مەیدانی مۆدێرنیتەو جیاکاری کۆمەڵایەتی، وەك چۆن وێرس **WIRTH** ش ئەمەی دەرخستووە سەبارەت بە هەموو بوارێکی شارستانی.

بەڵام بە پێچەوانەی وێناکردنەکەی یەکەم کە تایبەت بوو بە پرۆژەکان **projects** لە وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا، یان مۆڵگەکانی دەوروبەر **HLM** لە وڵاتی فەرەنسا، دەبینی شاری تەقلیدی بۆ ئەوە دروست نەکراوە ببێتە شوێنێك بۆ جیاکاری و دابرانی ئیتنیکی و شوێنی ئەوانەی داهاتێکی کەمییان هەیە. کەچی پێکهاتەی شارە کۆنەکان ئەمڕۆ بووە بە شوێن و مۆڵگەی چینە هەژارەکان، ئەمەش دەگەرێتەوە بۆ دروستبونی ئەو شارانە خۆیان کە وادەکات جا بە شێوەیەکی راستەوخۆ بێت یا ناراستەوخۆ ئەمانە هەموویان یەك بگرن لە چوارچیوەی ئابورییەکی نابووت و بێ هەیکەلدا، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا بایەخی خۆی هەیەو بە سەرێکی دیکەشەوە دەبێتە هۆی ئەوەی خەڵکەکەی وەك خۆیان باوەریان پێی هەیە ژیانێکی ئاسایی بژین، ئەمەش وامان لێدەکات بلێین شاری تەقلییدی زیندوو و دەرکەوتووە.

ئەرگەرچی دەبینین هەمان ئەو شارە لە گوتاری لایەنە رەسمییەکان و ئاماریی و سەرژمێرییەکاندا بە

مۆڵگەی هەژاریی و پەراوێزکردن دادەنرێت و وەك بوارێك بۆ فەوتاندن و لە دەستدانی کەلەپووری بیناسازی وەسف دەکرێت، کە لەلایەن دانیشتوانی ئەو شوێنە هیچ بایەخێك بۆ ئەم جۆرە قسانە دانانرێت.

ئەو هۆتێلەی ئێمە لێی دەکۆڵینەوە بۆ ماوەی دەیان ساڵیش دەبێت کە خێزان و خەڵکی زوگرتی تیایدا نیشتەجێن و مێژووی گەیشتنی کۆنترین دانیشتوانی **هۆتێل ئازادی** دەگەرێتەوە بۆ پەنجاکان، نرخی کرێی ژورێك بۆ شەوێك یان دووان لە نێوان سێ تا دە درهەم دایە. ژوری وایان تێداهەیەکە باوك و کورەکەی هەر لە وێدا لەدایك بوون. لە گەڵ ئەوەشدا ئەم دیالیکتیکە ناتوانێت حاشا لەو دابڕانە بکات کە لە نێوان رابردووی باوکەکان و ئێستای رۆڵەکانیاندا هەیە، ئەمەش بەقووڵی دەگەڕێتەوە بۆ دەستێوەردانی فاکتەرە مێژوویی و ئابوری و سیاسی و شارستانیەکان، هەروەك چۆن دەگەرێتەوە بۆ ئارەزوو نەکردنی بەرێوەبەرو بەرپرسانی ئەو شارانە بۆ تێگەیشتن و دانپیانان بە کێشەکانیان.

وەك ئاشکرایە ئەو مەرجانەی کە پێویست بوون بۆ ئەم جۆرە رێکخستنەی پێشوو لە ژیانی کۆمەڵایەتی دا، ئەمرۆ داتاشراون یاخود هەر نەماون، لە تواناشیاندا نەماوە بتوانن هەمان سیستەمی کۆمەڵایەتی پێشوو بگێرنەوە.

ئەو هۆتێلانەی رۆژێك لە رۆژان شایەتی ژیانی شار و بایەخی بازرگانی و ئاڵوگۆڕکردن بوون، ئەمرۆ بوونەتە شوێنی نیشتەجێبوون، لە کۆتاییشدا ئەنجامەکەی ئاشکرایە تەنانەت زۆریش سادە و ساکارە، سەرەڕای ئەوە ئەم سادەییە، ئاڵۆزەی ناو بیناکە ، لە گەڵ پەیوەندییەکانی بەو جیهانەی کە تیایدا دەژی و ئەوانەشی تیایدا نیشتەجێن ،دەشارێتەوە.

شاری کۆن وەك ئەوەی لە خەیاڵدانی مەغرییبیدا دەردەکەوێت، زنجیرەیەکە لە وێناندن و پابەندییە جیاواز و لە یەك چووەکان : شوێنێکە پڕە لە یادگاری و بیرەوەری تاك و کۆمەڵ، لە پاشماوەیەکی بیناسازی مێژووییەوە بۆ شوێنێك کە گوزارشت لە دواهەمین پێشکەوتنەکانی بواری ئاوەدانکردنەوە و بیناسازی شارستانی دەکات، بەم جۆرەش وێنەی شار لە ئاستێکی پۆزەتیڤدا دەمێنێیەوە. بەڵام لە ئێستادا بوونی هۆتێل لە نێو شاردا گوزارشت لە حاڵەتێکی ریزپەڕ دەکات و هەڵگری سیمایەکی نێگەتیڤەو لە خەیاڵدانی مەغریبیەکدا دژبە سیمای پۆزەتیڤی شار رادەوەستێت.

هۆتێل مزگەوت نییە تا بەهاکانی گروپێك بۆلای هاوکاری ئەندامی راکێشێت و وابکات هەموو تاکەکانی لە یەك جەستەدا یەك بگرن کە ئەویش جەستەی ئوومە/گروپە. هەروەها حەمامیش نییە تا هەمووان بە یەکسانی و بە بێ بوونی هیچ پەردەیەکی کۆمەڵایەتی جەستەی رووتی خۆیانی تێدا بشۆن، هەروەك چۆن بازاڕیش نییە تا لە رێگای ئاڵوگۆرە بازرگانییەکانەوە پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانی تیادا بچنرێت، هۆتێل شوێنێکی گشتی نییە و هەروەها نشینگەیەکی خێزانی یاخود فەردیش نییە تاکو ببێتە بوارێك بۆ ژیانی تایبەتی سۆزداری و دوور لە بواری گشتی، ئەگەرچی ببێت و مل بۆ هەندێك لە پێوەرەکانیشی کەچ بکات. هۆتێل تەنیا بۆ ئەوە هەیە کە ئەگەر زۆر ناچاربین وەسفی بکەین دەڵێین : هۆتێل وەك پاشماوە ماوەتەوە، وەزیفە

سەرەکییەکەی خۆی ناناسێت و پەیوەندیشی پێوەی نەماوە، بگرە هەر لە بیری کردووە، هۆتێل گوزارشت لە شکڵ و شێوەی تاکانەیی ئەوی دیکە دەکات، بۆ دواهەمیین شار بە هەموو دامودەزگا و دامەزراوەکانی ناوییەوە. ئا لێرەدا یەکێك لە رەهەندەکانی توندوتیژی تایبەت بە هۆتێل پیکهات.

نەخشەی بیناسازی هۆتێلەکان، بەدرێژایی سەدەکانی رابردوو، هەمیشە بۆلای بیرۆکەی کرانەوە و دیدار و چاوپێکەوتنە جۆربەجۆرەکان دەچوو کە وایکردبوو ژیان تیایاندا دەوڵەمەند و رازاوەبێت.شوێنێك بوون بۆ وەستانی کاتی و پشودان و خۆبوژاندننەوە، بەڵام ئەو وەزیفانەی کە ئێستا ژماردمان و دامانە پاڵ هۆتێلەکانی سەدەی بیستەم وایلێکردین لەوەدا چریان بکەینەوە کە بڵێین پڕن لە ژیان و بوژانەوە و چالاکی، ئەمرۆ ئەوەیان تێدا نابینرێت و ئەو وەزیفەیەیان دۆراندووە. کە وەرچەرخانە مێژووییەکان ئاماژەیەکیان بۆ بەجێ هێشتووین ناگونجێت لە گەڵ ئاماژەبۆکراوە سەرەکییەکانی خۆی، بەڵکو بەلای شتێکی دیکەدا دەچێت.

هۆتێلی ئەمرۆ لەزەینی مەغریبییەکاندا بەلای کۆمەڵێك شتی دیکەدا دەچێت کە بەدڵنیاییەوە خراپ و نێگەتیڤن، گەر هۆتێلەکان لە رابردوودا ئەو بۆارە کراوەیە بوبن کە پێشوازییان لە خەڵك و بازرگانان کردبێت ئەوا هۆتێلە ئاماژەبۆکراوەکەی ئەمرۆ بەلای واقعێکی دیکەدا دەچێت، هۆتێلی ئەمرۆ مانای شوێنێکی ترسناك و سلوکێکی خراپ و ناشایستەو فەوزاو تێکدەرییەکی گشتی و نائامادەیی یاسا دەگەیەنێت. ئەمەش تەواو پێچەوانەیە لەگەڵ دەوڵەتی یاساو هەڵچنراو لەسەر بنەمای ئاسایش و پارێزگاریکردنی تاکەکان، ئەویش نەك تەنیا لە بێگانەو خەڵکی دیکە بەڵکو لە خودی خۆشیان، کە چاودێری مەیلە غەریزییە ئاژەڵییەکانیان دەکات تا سنوری خۆیان نەبەزێنن.

بەم شێوەیە هۆتێل دەبێتە رەتکەرەوەیەکی بە تەواوەتی یاساو جەختکردنەوەیەکی تەواو لەسەر هەموو ئەو شتانەی کە ئاژەڵیین.

بەڵام هەر بۆ زانیاریش ئەم بارودۆخە ئەوە ناگەیەنێت کە ئیدی بەرووی ئاقارێکی شۆرشگێریدا دەکرێتەوە وەك ئەوەی لە حاڵەتی فەرەنسی یاخود روسی یان ئێرانیدا روویدا، واتا بەرووی ئاقارێکدا ناکرێتەوە تیایدا یاسایەك رەتبکرێتەوە بۆ هێنانە کایەی یاسایەکی تازە، بەڵکو لێرەدا ئەو رەتکردنەوەیەی یاسا، تایبەتە بەو هۆتێلە کە بە سەرێکی دیکەوە رەتکردنەوەی خودی خۆیەتی، لەوە زیاتر شتێکی دیکە نییە، مەترسییەکەشی ئالێرەدایە.

بەڵام ئایا هۆتێل شوێنێکی ترسناکە بۆ کێ؟ دواتر ئەو ترسناکییە وەك ئەوەی کە هەستی پێدەکرێت مەسەلەیەکی کۆمەڵایەتی و سیاسی جیددیە، مادام بەرهەمهێنانێکی کۆمەڵایەتی لە ئارادایە بۆ ئەم ترسە لە هەندێك شوێندا وەك : **دامەزراوە و دامودەزگاکان و هێندێك لە گەرەکەکان**.ئەمانە ئەو شوێنانەن کە دانیشتوانەکانیان لە نێو وێنە و حوکمە پێشینەییەکاندا زیندانی کراون، کە لە کۆتاییدا ئەمە پاڵیان پێوە دەنێت تا ئەم وێنانە لە سەر خۆیان قبوڵ بکەن و دووبارە بەرهەمی بهێننەوە.تا وایلێ دێت مەودایەکی زۆر بەدی ناکرێت لە نێوان حوکمدان بەسەر شوێندا لەگەڵ حوکمدان بەسەر خەڵکەکەیدا.لەم

روانگەیەوە خەڵکی ئەم شوێنانە خەڵکانێکی هەمەجی و پیس و لادەرن لە گشت یاساکان. لە کاتێکدا بۆ حوکم و بڕیارە ئەخلاقییە ئامادەکراوەکان گرنگ نییە کە ئەم خەڵکانە ببن بە قوربانی، چونکە چاوە کۆمەڵایەتییەکە هەر ئەوە دەبینێت کە دەیبینێت وهیچی دیکە.

بەڕای من لێرەدا نوسەر قامك لەسەر خاڵێکی گرنگ دادەنێت، ئەویش **ستەمی کۆمەڵایەتیی** یە، کە رۆژانە دەرهەق بە دانیشتوانی ئەم هۆتێلە دەکرێت و دووبارە دەبێتەوە. ئەو ستەمەی کەلە حوکمە بەهاییەکانی کۆمەڵگایەکەوە سەرچاوەی گرتووە و بە هیچ شێوەیەك ئاگاداری جیهانی تایبەتی ناو هۆتێلەکە نییە، رای ئەو کۆمەڵگایە بەرامبەر بەم هۆتێلە و دانیشتوانەکەی ناوی بەگشتی لە تاکە خەیاڵدانێکی پێشینەییەوە سەرچاوەی گرتووە و ئامادەش نییە دەستی لێ هەڵبگرێت.

مۆرفۆلۆژیای شوێنەکە

ئەو کۆڵانەی لە باشوری شارەوە بەرەو **هۆتێل ئازادی** دەڕوات، هاوسنورە لەگەڵ بازاری ناوەندی، ئەو بەشەی شار کە لە سەرەتای سەدەی بیستەمدا دروستکراوە، بەڵام هیچ یادەوەرییەکی مێژوویی هاوبەش و هیچ شوێنەوارێکی تێدا بەدی ناکرێت، هەندێك لە خەڵکی شارەکەش وەك شوێنێکی سەیر و سەمەرە چاوی لێدەکەن کە بوارێکی شارستانی مێژوویی راستەقینەی شێواندووە. سەرهەڵدانی ئەم بۆچونەش رەنگە هەر پەیوەندی بە ناو و ناودەنگی **هۆتێل ئازادی** یەوە هەبێت کە بەسەر ناودەنگی گەرەکەکەدا کەوتووە، چونکە وەك سەراوژور بونێك وایە لە بەها ئەخلاقییەکاندا.

لەلایەکی دیشەوە وێنەی ئەو رابردووە هەر بەدواوەیەتی و پەناگەیەکە بۆ رەگەزە ترسناکەکان کە ئەمن و ئاسایشی شارەکە دەخەنە مەترسییەوە.

هۆتێل ئازادی وەك بیرێکی تاریك وایە، ترس لە دڵی هەموو ئەو کەسانە دەچێنێت کە لێی نزیك دەبنەوە، جیهانێکە پڕاوپڕ لە نهێنی، تەنانەت ئەوانەش بەلایدا ناچن کە ئەرکیان پاراستنی ئەم شوێنەیە (پۆلیس).

شورەی هۆتێلەکە بە شێوازێکی تەقلیدی دروستکراوە، نزیکەی ١٥مەتر بەرزە و هیچ پەنجەرە و دەریچەیەکی تێدا نییە و بە تەواوەتی بەسەرخۆیدا داخراوە. سەیرکردنەکەی شورەی زیندان و گرتوخانە مەزنەکانمان بیر دەخاتەوە کە رێگە لە هەڵاتنی گیراوەکان دەگرێت.

ئەوەشی لەنێو ئەو شورەیە یان ئەو هۆتێلەدا هەیە دوورە لەوەی کە چاو بتوانێت پەی پێ بەرێت و پێیەکان رێیان بکەوێتێ.

من لە سەردانییە یەك بەدوای یەکەکانمدا بۆ ئەو شوێنە، دوچاری سەرسورمان بوومەوە کاتێك بینیم کە خەڵکی دیش لەو دەوروبەر و شوێنەدا و لە چەند هۆتێلێکی دیکەدا دەژین بێ ئەوەی بۆ تەنها جارێکیش سەردانی **هۆتێل ئازادی** یان کردبێت، تەنانەت دراوسێ زۆر نزیکەکانی هۆتێلەکەش بە هەمان شێوە، کە هەندێکیان بە شانازییەوە باس لەمە دەکەن. هەروەك چۆن شورەی هۆتێلەکەش وایکردووە هۆتێلەکە بۆ دەرو دراوسێکانی شاراوە بێت و بگرە هەر بونیشی نەبێت، بەڵام لە کاتێکدا دەبینی لە نێو ئەم شورە سەخت و بەرزەدا جیهانێکی دیکە بوونی هەیە، ئەوا بەڕاستی شایانی ئەوەیە کە لێی تێبگەین نەك لە دوورەوە حوکمی لەسەربدەین.

وەسفکردنی مۆرفۆلۆژیای هۆتێلەکە کارێکی قورسە کە لە بەر چەند هۆیەکی عەمەلی ناتوانرێت بە وردی رووبەری هۆتێلەکە دەستنیشان بکرێت، بەڵام وادێتە بەرچاو کە زیاتر بێت لە ١٠٠ مەتر دووجا، درێژی شورەی هۆتێلەکەش ٢٨ مەترە و لە ناوەراستیدا دەرگایەکی گەورە هەیە و زۆرتر لەهی بەندینخانەکان دەچێت.

کاتێك دەچیتە ناوەوە، راڕەوێك لە بەردەمتدا هەیە لەو راڕەوە دەچیتە ژووریٚ کە ئەمبەر و ئەوبەری بەو ژورانە دەورەدراوە کە رووبەری هەریەکەیان لە نێوان ٢م٣*م دایە، لە کۆتایی راڕەوەکەشدا ئاودەستەکان بەدی دەکەی کە بۆنێکی زۆر ناخۆشیان لیٚ بەرزدەبێتەوە و کونە لوتی مرۆڤ دەکزێننەوە کەچی سەیر لەوەدایە خەڵکەکەی ئەویٚ هەست بەم بۆنە ناکەن و پێی نارەحەت نابن.

ئەم راڕەوە شوێنێکە تاریك و شێدار، چەند شوێنێکی ئەم راڕەوەش بە کەلوپەل و پێداویستی دانیشتوانەکەی داپۆشراوە، بە جۆرێك ئەگەر پێیدا تێدەپەری هەست دەکەی لە نێو کۆڵانێکی **لەندەن دا** دەگرێی کە **شارڵ دیگنز** باسی کردووە یا ئەوەی کە **کارڵ مارکس بە کۆلانی پەنابەرە ئێرلەندییەکان** ناوی بردووە.

لە کۆتایی راڕەوی دووەمی ناو هۆڵەکەشدا بیرێك هەیە، بەڵام هەر لەگەڵ مردنی خاوەن هۆتێلەکە **کاك ئەحمەد لە ساڵی ١٩٨٧** دا، بیرەکەش پڕبوەتەوە.

هۆتێل ئازادی بە نهۆمی سەرزەمینیشەوە لە سیٚ نهۆم پێکدێت،١٠٧ ژووری هەیەو هەموو ئەو ژورانەش بەسەر چەند راڕەوێکدا دابەش بوون، بەرینی هەر راڕەوێکیش نزیکەی مەترێك دەبێت.

لە نهۆمی یەکەمیشدا راڕەوێك هەیە کە لێوەی بەرز دەبیتەوە بەرەو نهۆمی دووەم و سێەم، هەرچی ئاودەستەکانیشە ئەوا گرنگترین و کاریگەرترین شوێنن لە هەرسیٚ نهۆمەکەدا سەرباری ئەو بۆنە ناخۆشەی کە لێیانەوە بەرزدەبێتەوەو ئاویشیان لیٚ بڕاوە، بە تایبەت دوای بەکێشەهاتنی دانیشتوانی هۆتێلەکە لەگەڵ میراتگرانی ئەو هۆتێلە. شوێنی ئاودەستەکانیش لە رووی ئەندازیارییەوە رێك دەکەوێتە سەنتەری هۆتێلەکەوە کە هەموویان لێی دادەنیشن، بەم شێوەیە دەبینی ئاراستەی هەموو راڕەوەکان رووی لە ئاودەستە گشتییەکانە، کە ژیانی رووتیمان وەبیر دەخاتەوە (zoe)، تەنانەت هەندێك لە دانیشتوانی ئەم شوێنە وایدەبینن کە وەکو ئاژەڵ دەژین بیٚ ئەوەی هیچ دەرەتانێکی رزگاربوونیان لە بەردەمدا هەبێت.

هۆتێل ئازادی لێوانلێوە بە ژیان و جموجۆڵ، خێزانەکان لە ٦٠٪ ی دانیشتوانەکەی پێکدەهێنن، تیایاندا هەیە لەویٚ لە دایك بووە و هەر لەوێش نیشتەجیٚ و گەورە بووە، سەرباری گشت بارودۆخە ناخۆشەکان.

لە نێو دانیشتوانەکەیدا منداڵان زۆرینەن، لە هۆتێلەکە ناچنە دەرەوە مەگەر بۆ چوونە خوێندنگا یان شت کڕین بۆ گەورەکان یا ئاوهێنان، گەنجەکانیش ئەم شوێنەیان بۆخۆیان کردووە بە شوێنی یاریکردن : یاری قومار و کێشان و فرۆشتنی ماددە سڕکەرەکان و دانیشتن و چای خواردنەوە، زۆریش رووهەڵماڵاٚ و قسەناخۆشن.هەرچی ژنەکانن جلە شۆردراوەکان هەڵدەخەن و هەمیشەش لە ناوخۆیاندا لەسەر منداڵ و مێردەکانیان قڕە و دەمەقاڵێیانە.

هۆتێلەکە جێگای سەرهەڵدان و تەقینەوەی شەڕ و ململانێکانە کەوەك چۆن لەناکاو سەرهەڵدەدەن هەرئاواش لەناکاو چارەسەر دەبن، بەڵام بە زۆری ئاودەستەکان دەبنە مایەی نانەوەی ئەو شەڕ و کێشە و

ئاژاوانە، ئەم ئاودەستانە بەدیوارێك شاردراونەتەوە بەڵام دەرگایان پێوەنییە، کاتی خۆی دەرگای هەموو ئاودەستەکانیان بەدەستی ئەنقەست راماڵی وەك بڵێی تۆڵەسەندنەوە بێت لە دانیشتوانی هۆتێلەکە و دەستێکی نادیار لە پشتی ئەم کارەوە بوو. ئاودەستەکان لەگەڵ ئەوەی بەدیواریش دەوردراون کەچی هەر جێگای چاوتێبڕینی ئەو چاوانەن کەوا لە سەیرکردن ناوەستن، بۆیە بەگشتی کچ و ژنەکان لەکاتی بەجێگەیاندنی پێداویستییەکانیاندا بۆ پاسەوانی کردن لەیەکتر یەکتری بانگ دەکەن.هەندێك لەو چاوانە بە زەبری تەماشاکردن پراکتیزەی جۆرێك لە توندوتیژی دەکەن،بەتایبەت بەرامبەر بەژنان، چونکە پیاوان گوێ نادەنێ و هەرکاتێکی بیانەوێت پشت لە دیوار دەکەن و پێویستی خۆیان بەجێ دەگەێنن، ئەوان خۆیان، خۆیان دەپارێزن لانی کەم لەکاتی میزکردندا دەتوانن بەپێوە میز بکەن، بەڵام کاتێك ژنێك بەمەبەستی بەجێگەیاندنی پێویستیەکانی خۆی دادەنیشێت ئەوا هەر زوو دەزانرێت و خێرا چاوەکان بۆ لای خۆی رادەکێشێت.

مۆرفۆلۆژیای هۆتێل ئازادی بۆمان دەردەخات کە ئەم هۆتێلە جگە لە ناو، هیچ تایبەتمەندییەکی دیکەی هۆتێلێکی تەقلیدی تێدا نییە، هۆتێلێك لە ساڵی ١٨٩٥ ەوە دروستکراوە بەڵام ناتوانێت ببێتە شایەدحاڵی مێژوویەکی پرشنگدار.بەڵکو یادەوەرییەکە لە ئێستادا، یادەوەری ژیانێکی سادەوساکار، کە دیوارە شێدارەکان و دەرگا شکاو و وێڵکراوەکان نیشانەدری ئەم حاڵەتەن، بەڵام ژیان هەر بەردەوام دەبێت وەك ئەوەی هەموو شتێك لە جێگای خۆیدا بێت.

رووبەری زۆربەی ژوورەکانی ئەم هۆتێلە لە نێوان ٢م پانی و ٣م درێژی دایە، لە گەڵ ئەمەشدا ئەمە بەگوێرەی کۆنی و تازەیی دانیشتوانەکەی دەگۆڕێت. وەئەگەر بێت و تێبینی ژیانی تاکێکی هاوچەرخ بکەین لەو خانووەی کە تیایدا دەژی دەبینی خانوەکەی دابەش بووە بەسەر چەند بەشێك و هەریەکە لەم بەشانەش وەزیفەی تایبەتی خۆیان هەیە، کەچی دەبینی دانیشتوی ناو ئەم هۆتێلە لەو تاکە ژوورەی کە هەیەتی بە هەموو شتێك هەڵدەستێت : دایك و باوك ومنداڵەکان تیایدا دەخەون، کە خێزان هەیە زیاتر لە شەش منداڵی هەیە، سەرباری ئەوەش هەر لەو ژوورەدا میوانداری لە میوان دەکەن و هەر ئەو ژوورەش جێی چێشت لێنان و خواردن و نوستنە، لەم ژوورەشدا ژیانی خێزانی و سۆزداری دروست دەبێت.

ئەم ژوورانە بەرادەیەکی زۆر تەنگ و تەسکن، کە رێگە بەڕووی هەموو کرانەوەو تەوماشاکردنێکدا دادەخات و جەستە بەتەواوی ماندوو و شەکەت دەکات و رووحەکان ئازار دەدات. ژیانی رۆژانەی دانیشتوانی ئەم هۆتێلە پڕپڕە لە رق و کینە و هەڵچون و تورەبوون، جاچ لەکاتی ئامادەکردنی خواردن دابێت یان لەکاتی نوستن یان چوونە سەرئاو، جگە لەم رکبوونەوە و هەڵچونە بنەڕەتییەی دانیشتوان لەناوخۆیاندا، جۆرێکی دیکەش لە توندوتیژی دەبینی کە ئەمەیان پەیوەندی هەیە بە سلوکی دانیشتوا نەکەی ئەوێ لە ناوخۆیاندا وەك بەرزکردنەوەی دەنگی رادیۆ و ریکۆردەر، خواردن و خواردنەوەی مادده سڕکەرەکان و ئالکهوول و ......هتد

زیندانیانی ئازادی

ژیان لە شوێنێکی ئاوا داخراو بەسەر خۆیدا و بە خەرجییەکی زۆر کەم کە تیایدا سەرچاوەی نان پەیداکردنەکە ناشەرعیە، وا دەکات ئەم شوێنە بە

ناوەندێکی گەندەڵ و هەمەجی و خۆپەرست بناسرێت. خەڵکی ئەوێ لە پاڵ جۆرێك لە ئازادی دا دەژین کە یەکێك لە دانیشتوانی ئەم شوێنە بەناوی **بوبەکر** ناو لەم ئازادی یە دەنێت **ئازادی نێگەتیڤ**، کە ئێمە پێی دەڵێین ئازادی یەکی پیس.

لێرەدا کێشەکە ئەوە نییە کە خەڵکی ئەم شوێنە دان بە بەها و عورفە کۆمەڵایەتیەکاندا نانێن، بەڵکو لەو مەرجە نامرۆییانە دایە کە خەڵکەکەی لەگەڵی دا راهاتوون، ئەمانەن دەبنە فاکتەری تەواو بۆ توندوتیژی.

خودی ئەو شوێنەی باسی دەکەین گوزارشتە لە بە پەراوێزکردن و پشتگوێ خستن و رق بوونەوەی کۆمەڵایەتی، جیهانی رێزنەگرتنە لە یاسا، جیهانێکە لە کێشە و ئاژاوە، کە جۆرێك لە ئازادی ناشرین وەك نەفرەت بەسەر دانیشتوانەکەیدا دەسەپێنێت، لە گەڵ بارگرانییەك کە هەر دەبێ هەڵی بگرن.کە ئەمە حاڵەتێکی تەواو ئاژەڵی یە (zoe) بەبێ هیچ تواناییەك بۆ پەنابردنە بەر دۆخێکی مەدەنی.

لە راستیدا ئەمە ئازادی یەکی ماندووهێنەرە چونکە لە جیهانێکی کۆمەڵایەتی کەمتەرخەم و بێ موبالاتیدا بڵاودەبێتەوە : تیایدا ئێمە ئازادین لەوەی کە خۆمان بکوژین و لەناوبەرین، ئێمە ئازادین لەوەی بەوجۆرە بژین کە خۆمان دەمانەوێت، قەرزاری هیچ لایەك نین و هیچ جۆرە بەرپرسیارێتیەك بەرامبەر بە ئێمە لە گۆڕێدانییە، هیچ شتێك ئێمە نابەستێتەوە بە کۆمەڵگاوە، ئێمە تەماشاکارێکی ئازادین کە دەبینین ژیانی ئەوانی کە بە پێشماندا تێدەپەرێت. ئەو ژیانەی چێنراوی کۆمەڵێك هێما و ئامانجی مەشروعە لەلای دانیشتوانی **هۆتێل ئازادی**.

ئەندزیاریی بیناسازی ئەم هۆتێلە بە جۆرێك سازکراوە کە خۆی لە خۆیدا وەزیفەی لادان و توندوتیژی پێ بەخشیوە، وە هەموو هەوڵدانێك بۆ رزگاربوون لە دۆخی تەماشاکارێکی نێگەتیڤەوە یۆ بەشداریکردن لە بەرهەمهێنانی ئاماژەکاندا، لە دەرەوەی ئاماژە خراپ و ناشرینەکان، بە هەند وەرناگیرێت. بەم شێوەیە ئازادییەکی تەواو لە زیان گەیاندن بە خۆت و بە کەسانی دیکە، ئازادی ژیان بەسەربردن وەك ئاژەڵ لە بەردەم کەمتەرخەمییەکی گشتی دا، هەر دەمێنێتەوە.

کەوایە ئەمە بووبە ئازادییەکی خراپ و توندوتیژ، لەبەرئەوەی هیچ بەرپرسیارێتییەك لە ئارادا نییە بەرامبەر بە لایەنێك یا لایەنێك بەرامبەر بەئەو.

شوێنی توندوتیژی و توندوتیژی شوێن

ئایا دەتوانین بڵێین هۆتێل شوێنێکە بۆ پەیڕەویکردن لە توندوتیژی، بۆ نمونە وەك زیندان؟ ئەگەر بێت و لە هەر نەخشەیەکدا رەچاوی دابەشکردنی کۆمەڵایەتی بکەین، کە بۆ هەر دامودەزگاو دامەزراوەیەك رۆڵ و توانایی جیاواز دەستنیشان دەکات، ئەوکات وڵامی ئەم پرسیارەش بە نا دەدرێتەوە. بەڵام ئەوەی لەو مەسەلەیەدا دڵنیامان دەکاتەوە بەگوێرەی ئەم حاڵەتە، ئەوەیە کە توندوتیژی لەئەندازیاری ئەو بیناسازییەدا سەرچاوە دەگرێت کە ژیانی مرۆڤ دادەبەزێنێت بۆ ئاست ژیانێکی بێ مەودا و داخراو بەسەر خۆیدا، دوور لە هەموو توانایی و پێداویستییە مەدەنییەکان، تەنانەت هەموو وزەو تواناییەکانی دەستپێکردنەوەی ژیانێکی تازەشی لێ زەوت دەکات.

نوسەری ئەم وتارە لێرەدا باس لەوەدەکات کە زۆربەی ئەوانەی پرسیاری لێکردوون لە دانیشتوانی هۆتێلەکە، هەموویان پێداگیری لەسەر ئەو وێنەیە دەکەن کە کۆمەڵگا سەبارەت بەوان بەرهەمی دەهێنێت. ئەوان لەو وێنانەی بۆیان رەوانەکراوە یاخود لە بارەیانەوە دروست بووە: خەڵکانێکن دڕندە، فاشیل و تەوەزەل و....((لەم وێنانەدا ئەوان ئاژەڵی قسەکەرن، رەوە ئاژەڵێك بیٚ یاسا و باوەر، هیچ شتێك نازانن جگە لە وێرانکاری و منداڵ بوون، گویٚ بە هیچ شتێکیش نادەن.)) کە ئایا کیٚ هەیە لەم جۆرە گوتارانەدا گوتاری هەژموون و لایەنی خاوەن هەژموونی کۆمەڵگا نەناسێتەوە؟

کە دواجار وا لە خەڵکی ئەم شوێنانە دەکات هەر ئەو وێنانە لە سەرخۆیان بەرهەمبهێننەوە کە بەدەستییەوە ناڵاندوویانە.

لەم **ئەندازیاریی کۆمەڵایەتی** یەدا، کەسی بە پەراوێزکراو یان پشتگوێخراو بە هۆی چەند فاکتەرێکەوە کەوتۆتە پەراوێزەوە، هەروەك چۆن **نۆربەرت ئەلیاس** (Norbert Elias) ئەمەی خستۆتە روو و کەسێکی وەك **پیر بۆردیۆش** لیٚی دڵنیایە. هەردووکیان پێکەوە ئەوە دەخەنەروو کە پەراوێزکردن و بە کەم تەماشاکردن، دەرئەنجامی بارودۆخێکی ئابووری رووت نییە، بەڵکو دەرئەنجامی هاتنەناوەوەی کۆمەڵێك فاکتەرە کە زۆر لایەن لە ئاماژە سۆسیۆلۆژی و مێژووییەکان تیایدا بەیەك دەگەن.

لە **هۆتێل ئازادی** دا مەرجەکانی مانەوەو خۆڕاگرتن گرانە، خەڵکەکەی لە هەژارییەکی بیٚ دەرەتاندا دەژین، کاتێك پرسیارم لە منالانی ئەویٚ کرد : ئایا لەم شوێنەدا چی سەرنجتان رادەکێشێت؟

لە وڵامەکانیانەوە تێگەیشتم کە ئەوان هەستیان بەوە کردووە لە جیهانێکی بچوکدا ژیان بەسەر دەبەن، دەشزانن کە جیهانێکی گەورەتر لە دەرەوەی هۆتێلەکە و کۆمەڵێك شتی دیکە هەیە بەڵام ئەو شتانە لەوانەوە دوورە و دەستیان پیٚی راناگات. ئەوەی ئێستا بەلایانەوە گرنگە ئەوەیە بتوانن لە ناو هۆتێلەکەدا درێژە بە یاری و ململانیٚی منداڵی خۆیان بدەن، هەرئەوەش لەوانەوە نزیکە. هەرچی گەنجەکانیشە ئەوا پاڵنەرەکانی ژیان بەلای ئەوانەوە شتێك نییە جگە لە دووبارە بەرهەمهێنانەوەی ئەو وێنانەی کە کۆمەڵگا لەسەر ئەوان بەرهەمی دێنێت.

ئەوان بەردەوام لە هەوڵی بەرجەستەکردن و لاسایکردنەوەی ئەو توندوتیژییەن کە پیٚی وەسفکراون و لەو شوێنەی تیایدا دەژین هیچ شتێك سەرنجیان راناکێشێت و بە دڵی ئەوان نی یە، ململانیٚی ئەوان تەنها لە پێناو مانەوەدایە و هیچی تر، دەتوانین بڵێین هەموویان زیندانیان دیوە و ناسیویانە، نزیکەی هەموویان مادده سڕکەرەکان بەکاردەهێنن، تەنها ژنەکان نەبێت کە نمونەیەکی دیاریکراویان پابەندن بە ئاینداری و رێکخستنەوە، ئەوانیش لەوەدا دەچنە نێو ئەو بازنە بەهایی و پێوەرییەی کە بۆیان ئامادەکراوە و سەر بۆ ئەوە دادەنوێنن کە **هەندەسەی کۆمەڵایەتی رۆڵ** بۆی دیاریکردوون.

جا بۆ ئەوەی کۆتایی پیٚ بهێنم جارێکی کە دەگەڕێمەوە بۆ ئەو بیرۆکەیەی کە لیوەی دەستم پێکرد، لە وێدا جیاوازیمان لە نێوان دوو لایەن یاخود دوو بواردا کرد، کە یەکەمیان تایبەتە بە پڕاکتیزەکردنی **توندوتیژی شەرعی**، دووەمیشیان ئەوەیە کە دۆخی توندوتیژی وەرگرتووە، لە پاڵ کۆمەڵێك جیاوازی لەنێوان هەردوو حاڵەتەکەدا.

لیرەدا گەربێت و بواری یەکەم پێویست بێت، ئەوا دووەمیان **هۆتێل** وەك پەرچەکردارێك وایە بۆ ئەو رێڕەوە

مێژوییەی هۆتێلی کرد بە پلەی دووەم و ختستییە دواوە، دوای ئەوەی لە ریزی پێشەوەدا بوو.

بواری دووەم توندوتیژییە وەك نارەزایی دەربڕین لە دژی ئەو پشتگوێخستنەی لە لایەن ناوەندەوە یاخود سەنتەری شارەوە دەبینرێت بۆ ئەم لایەنە، وەك چۆن شار هەمیشە وەك ناوەندێکی پەراویزخستن و پشتگوێخستن بینراوە، کە رەنگە ئەم جیکارییە بۆخۆی بنچینەی لەدایکبوونی ئەو توندوتیژییە بێت، مەبەستمان جۆری دووەمی توندوتیژییە.

ئەرکی ئێمەش لێرەدا ئەوەیە لە هەموو شێوازەکانی توندوتیژی تێبگەین کە پەیوەندیان بەم ئەندازیارییانەوە هەیە، نەك لێکدانەوە و کورتکردنەوەیان بۆ تەنها لۆژیکێکی ئابووری. چونکە تێگەیشتنمان لە پێکهاتەی ئالۆزی ئەم واقیعە یارمەتیمان دەدات بۆ ئەوەی زیاتر لە مەسەلەکە بگەین و سروشتی ئەو پەیوەندییەی کە لە نێوان بیناسازی و توندوتیژی دا هەیە بێتە بەرچاومان.

توندوتیژی لە پێشدا بریتییە لە هەموو جولەیەك، هەموو توڕەبوون و دەستدرێژی کردنێك، بریتیە لە هەموو کردەیەکی (action) ماددی و دەروونی بە مەبەستی زیان گەیاندن بە کەسایەتی ئەوی دیکەو خراپکاری.

ئەندازیاریش گەرهاتوو لە سنوری پێناسەی یەکەمیدا هێشتمانەوە، بریتیە لە وێناکردنی بوارێك و بیرکردنەوە لەو شێوانەی کەوای لێدەکات شایانی ئەوە بێت بوونی کۆمەلایەتی تیایدا بە هەموو رەهەندە جیاوازەکانییەوە مومارەسە بکرێت، ئەویش بەگوێرەی دیدگا و روانینێکی دیاریکراو بۆ ئەم بوونە کۆمەلایەتی یە.

بە پشت بەستن بە هەموو ئەوانەی کە باسمان لێوەکرد، دەلێم گشت شێوە جیاوازەکانی توندوتیژی لە ئەندازیاریی بیناسازی **هۆتێل ئازادی** دا، نەك بە فیعلی بەڵام بۆتە جۆرێك کە ئامادەییەکی سروشتی هەیە، هەروەها بۆتە هەڵگری روخسارێك یان شکڵێك- چێواچێوەیەکی زیندانی کردن و شوناسێکی نەگۆر دەداتە پاڵ دانیشتوانەکەی ناوی.

ئاژاوەی هۆتێلەکە لە بەردەم رژێمدا لەناوناچێت هەروەك چۆن سەریشی بۆ شۆرناکات، بەڵام بەرەو ژیانێکی رووت و قووت ZOE ئاراستە وەردەگریت، رێك وەك ژیانی گیراوەکان لە خراپترین بارودۆخدا، یان بەرەو ژیانێکی پووچ وەك حاڵەتێکی باشتری **نشینگە ئابووریەکان** یان * **جیتۆکان**، کەواتە لێرەدا لەسەرهەریەکێك پێویستە دۆزەخی خۆی هەڵبژێرێت، ئەوە گەر هەر لە بنەڕەتیشەوە توانای هەڵبژاردنی هەبێت؟

پەراوێز

* جیتۆ : ئەو گەڕەکە تایبەتیانەی جولەکەکان بوو لە شارە گەورەکانی ئەوروپادا پێش جەنگی جیهانی دووەم، بەڵام ئێستا وەك چەمکێك لە کۆمەڵناسی دا بە گەڕەکی کەمینەکان دەوترێت کە لە رووی بژێوی و گوزەرانەوە لە دۆخێکی خراپدا دەژین. و: کوردی.